

Η ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΤΩΝ:

FRIEDRICH H. TENBRUCK

WALTER JAESCHKE

ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

Η επιστημονική συνάντηση με θέμα «Η ιδέα της Ευρώπης» διοργανώθηκε με τη συνεργασία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, του Goethe - Institut Αθήνας και του Ιδρύματος Alexander von-Humboldt (Βόννη). Οι διαλέξεις έγιναν στις 7.10.1992 στην αίθουσα διαλέξεων του Goethe -Institut Αθήνας και στις 8.10.1992 στην αίθουσα τελετών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Η προσφώνηση του Αντιπρύτανη Καθηγητή Παναγιώτη Νούτσου έγινε στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΝΟΥΤΣΟΣ

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ

Κυρίες και Κύριοι,

Αγαπητοί φιλοξενούμενοι,

Ο Τομέας Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου μας προσφέρει ένα ακόμη ερέθισμα να «σκεφθούμε την Ευρώπη» («Penser l'Europe», κατά την προτροπή του E. Morin). Η «Ευρώπη», ως αυτοτελής γεωπολιτική και πολιτιστική οντότητα, δεν υπήρξε και προφανώς δεν είναι και στις μέρες μας δεδομένη. Πάντα ήταν αντιληπτή η διχοτομία ανάμεσα στους ενδογενείς και τους εξωγενείς ορισμούς της καθώς και η πολλαπλότητα των διαφοροποιήσεων στους κόλπους κάθε κατηγορίας ορισμών με αποτέλεσμα να συνιστά εξαιρετικά δύσκολο εγχείρημα η επαρκής ανασυγκρότηση της ιστορίας των ιδεών για την ήπειρο που θεωρήθηκε «finis mundi». Η επίγνωση επίσης της κοινής πολιτιστικής μήτρας, που γεννά ενιαία περιγράμματα αντιλήψεων και συμπεριφοράς, δεν αποτελεί μια πρόσφατη εμπειρία ούτε στοιχειοθετείται χωρίς αποκλίνουσες συνδηλώσεις. Είχαν προστεθεί στις ενδοευρωπαϊκές τριβές η αποικιακή εξάπλωση των κρατών της Δύσης και συναφώς ο οξύς ανταγωνισμός για την κατάκτηση του «νέου κόσμου», όταν πληθαίνουν τα σχέδια για την ομοσπονδοποίηση της Ευρώπης και την παγίωση της ειρήνης, από τον W. Penn ως τον Rousseau και τον Kant.

Η Ευρώπη σήμερα εμφανίζεται ως σύνθετο πλέγμα από μερικότερες πραγματικότητες που συμβατικά θα μπορούσαν να διαιρεθούν σε πεδία κοινής οικονομικής και πολιτιστικής πολιτικής, τα οποία συνάμα εμπεριέχουν δυνάμεις που αποδυναμώνουν την πρόθεση για ενοποίηση: λειτουργίες Υπερδύναμης, που καταγράφονται και στο εσωτερικό της ίδιας της ευρωπαϊκής περιφέρειας, τοπικοί πόλεμοι, ξενοφοβία και ξενηλασία, αισθήματα ανασφάλειας, νέες μορφές ρατσισμού, αποσχιστικοί εθνικισμοί που χρησιμεύουν ως εισιτήριο για τη νέα τάξη πραγμάτων, μειονότητες που καταπιέζονται ή τείνουν να καταστούν θύλακες αποσύνθεσης των κρατικών σχηματισμών κλπ.

Απ' αυτή την άποψη ή προτροπή να «σκεφθούμε την Ευρώπη» σημαίνει πρώτιστα να συζητήσουμε για το μέλλον της. Στο τέλος του εικοστού αιώνα ίσως έχουμε γίνει σοφότεροι και σ' αυτή τη συζήτηση δεν προσέρχεται κανείς με έτοιμες συνταγές ή λύσεις. Μια αίσθηση ωστόσο κοινωνικής κριτικής διατρέχει την ευρωπαϊκή σκέψη ήδη από τις παλαιότερες εκφάνσεις της και συνοψίζεται στην απόφαση του Πρωταγόρα:

«πάντων χρημάτων μέτρον ἐστὶν ἄνθρωπος,
τῶν μὲν ὄντων ὡς ἔστιν, τῶν δὲ οὐκ ὄντων ὡς οὐκ ἔστιν».

Μ' αυτές τις σκέψεις, κυρίες και κύριοι, εύχομαι οι εργασίες του συμποσίου να υπερβούν τον ορίζοντα προσδοκιών των οργανωτών του.

Σας ευχαριστώ.

PANAGIOTIS NOUSOS

ANSPRACHE

Meine Damen und Herren,
liebe Gäste,

Das Philosophische Seminar unserer Universität bietet uns einen weiteren Anreiz, «über Europa nachzudenken» («Penser l'Europe»), nach der Ermunterung von E. Morin). «Europa», als selbständige geopolitische und kulturelle Existenz, war und ist offensichtlich auch in unserer Zeit keine Gegebenheit. Immer war die Zweiteilung zwischen ihren endogenen und exogenen Definitionen wie auch die Vielfältigkeit der Differenzierungen innerhalb jeder Definitionskategorie zu erkennen mit dem Ergebnis, daß die hinreichende Rekonstruktion der Ideengeschichte über den Kontinent, der als «finis mundi» angesehen wurde, ein außerordentlich schwieriges Unterfangen darstellt. Auch die Erkenntnis der gemeinsamen kulturellen Matrix, die Anlaß zu einheitlichen Konturen der Auffassungen und des Verhaltens gibt, stellt keine neue Erfahrung dar, noch wird sie ohne abweichende Konnotationen gesetzt. Zu den inereuropäischen Reibungen waren noch die koloniale Ausbreitung der Staaten des Westens und im Zusammenhang damit die scharfe Konkurrenz um die Eroberung der «Neuen Welt» hinzugesetzt worden, als sich die Entwürfe für die Föderalisierung Europas und die Konsolidierung des Friedens vermehrten, von W. Penn bis zu Rousseau und Kant.

Europa erscheint heute als zusammengesetztes Geflecht aus spezifischen Wirklichkeiten, die konventionell in Konzepte gemeinsamer Wirtschafts- und Kulturpolitik aufgeteilt werden könnten, die gleichzeitig Kräfte umfassen, die die Vereinigungsabsicht schwächen: Supermacht-Funktionen, die auch im Inneren der europäischen Umfangslinie registriert werden, lokale Kriege, Fremdenfurcht und Vertreibung der Fremden, neue Formen von Rassismus, spalterische Nationalismen, die als Eintrittskarte für die «Neue

Ordnung» nützlich sind, Minderheiten, die unterdrückt werden oder im Begriff sind, Herde der Auflösung der Staatsformationen zu werden, u.s.w.

Von dieser Ansicht her bedeutet die Ermunterung, «über Europa nachzudenken», die Diskussion über seine Zukunft. Am Ende des zwanzigsten Jahrhunderts sind wir vielleicht weiser geworden, und zu dieser Diskussion kommt keiner mit fertigen Rezepten oder Lösungen. Ein Gefühl jedoch für Gesellschaftskritik durchzieht das europäische Denken schon seit dessen früheren Erscheinungen und wird in der Ansicht von Protagoras zusammengefasst:

«Aller Dinge Maß ist der Mensch, der seienden, daß sie sind, der nicht seienden, daß sie nicht sind».

Mit diesen Gedanken, meine Damen und Herren, wünsche ich, daß die Arbeiten des Symposiums den Erwartungshorizont seiner Organisatoren übertreffen.

Ich danke Ihnen.